

<https://doi.org/10.34142/23129387.2025.72.06>

УДК 159.9

ORCID.ORG/0000-0003-1179-8540

ORCID.ORG/0000-0003-2447-2523

ГЕНЕРАЛІЗОВАНИЙ ТИП ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ СІМ'Ї ЯК ЧИННИКИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Віра О. Крамченкова^{1ACD}, Олена В. Волос^{2BD},

1 - доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна, E-mail: kramchenkova@ukr.net

2 – аспірант кафедри психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна, E-mail: helenvolos.m@gmail.com

Внесок авторів: А - дизайн дослідження; В - збір даних; С - статистичний аналіз; D - підготовка рукопису.

Актуальність. Проблема суб'єктивного благополуччя особистості набуває особливу актуальність у студентському віці, оскільки виступає як фундамент особистісного зростання та успішної самореалізації. Суб'єктивне благополуччя є продуктом ставлень особистості до інших, світу, життєвих подій та самого себе, що формується у процесі соціалізації. Утім проблема зв'язку суб'єктивного благополуччя з параметрами особистості, що характеризують фіксований досвід та актуальний стан найзначущіх соціальних стосунків є мало вивченою.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей впливу генералізованого типу прихильності та психологічного клімату сім'ї на структурні компоненти суб'єктивного благополуччя студентів.

Методи. Опитувальник діагностики суб'єктивного благополуччя особистості Р.М. Шаміонова та Т.В. Бескової, методика «Самооцінка генералізованого типу прихильності» К.Бартоломью та Л.Горовица та «Біополе сім'ї» В.В. Бойко. У дослідженні брали участь 74 студенти українських ВНЗ у віці 19-21

рік, що характеризуються подібним соціально-економічним статусом, проживають у подібних соціально-психологічних умовах життя і навчання.

Результати. Визначено вплив психологічного клімату, що характеризує актуальний стан сімейних стосунків, та типу прихильності, що віддзеркалює фіксований досвід значущих сімейних взаємин, на складові суб'єктивного благополуччя студентів. Показано характеристику емоційного, екзистенційно-діяльнісного, гедоністичного, соціально-нормативного та Его-благополуччя студентів за умов різних варіантів співвідношення надійного, надзачутого, тривожно-суперечливого, відсторонено-унікаючого та боязкого типів прихильності із стійко-позитивним, невизначеним, нестійким та стійко-негативним рівнями психологічного клімату сім'ї.

Висновки. Виявлено найбільшу чутливість емоційного, екзистенційно-діяльнісного та Его-благополуччя до спільного впливу генералізованого типу прихильності та психологічного клімату сім'ї. Гедоністичне благополуччя, що відбиває ступень задоволення базових потреб, та соціально-нормативне благополуччя, що відображує відповідність життя інтеріоризованим соціальним нормам та цінностям, характеризуються середнім та підвищеним рівнем показників незалежно від сімейного клімату та генералізованого типу прихильності типу студентів.

Ключові слова: особистість, психологічне благополуччя, суб'єктивне благополуччя, сімейні чинники, досвід сімейних взаємин, геніралізований тип прихильності, психологічний клімат сім'ї, студентський вік.

Generalized type of attachment and psychological climate of the family as factors of subjective well-being of the student's personality

Vira O. Kramchenkova^{1ACD}, Olena V. Volos^{2BD},

1 - H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Psychology,

email: kramchenkova@ukr.net

2 - H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Postgraduate Student of the Department of Psychology,

e-mail: helenvolos.m@gmail.com

Authors' Contribution: A – research design; B – data collection; C – statistical analysis; D – manuscript preparation.

Relevance. *The issue of subjective well-being becomes particularly relevant during the student years, as it serves as a foundation for personal development and successful self-realization. Subjective well-being is a product of an individual's attitudes toward others, the world, life events, and oneself, and is shaped in the process of socialization. However, the relationship between subjective well-being and personality parameters that reflect both fixed personal experiences and the current state of the most significant social relationships remains insufficiently explored.*

The aim *of the study is to identify the specific influence of the generalized attachment style and the psychological climate of the family on the structural components of students' subjective well-being.*

Methods. *The study employed the Subjective Well-Being Diagnostic Questionnaire by R.M. Shamionov and T.V. Beskova, the "Generalized Attachment Style Self-Assessment" method by K. Bartholomew and L. Horowitz, and the "Family Biopole" technique by V.V. Boyko. The research sample consisted of 74 students from Ukrainian higher education institutions, aged 19–21, who shared a similar socio-economic status and lived and studied under comparable socio-psychological conditions.*

Results. *The study identified the influence of the psychological climate, reflecting the current state of family relationships, and the attachment style, representing a fixed experience of significant family interactions, on the components of students' subjective well-being. The characteristics of emotional, existential-activity-based, hedonic, socio-normative, and ego-related well-being among students were revealed under various combinations of secure, overinvolved, anxious-ambivalent, avoidant-dismissing, and fearful attachment styles with stable-positive, undefined, unstable, and stable-negative levels of the family's psychological climate.*

Conclusions. *Emotional, existential-activity-based, and ego-related well-being were found to be the most sensitive to the combined influence of the generalized attachment style and the psychological climate of the family. Hedonic well-being, which reflects the degree of satisfaction of basic needs, and socio-normative well-being, which indicates the correspondence of one's life with internalized social norms and values, are characterized by moderate to high levels of expression regardless of the psychological climate of the family and the generalized attachment style of the students.*

Keywords: *personality, psychological well-being, subjective well-being, family factors, experience of family relationships, generalized attachment style, psychological family climate, student age.*

Вступ. Дослідження проблематики суб'єктивного благополуччя в сучасних умовах набуває все більшої актуальності через зростання соціального тиску і значення суспільних факторів для особистості. Поняття суб'єктивного благополуччя введене у науковий обіг Е. Дінером, що описується як задоволення життям, набір приємних емоцій та набір неприємних емоцій (Diener E., Suh E.M., Lucas R.E., Smith H.L., 1999). Суттєвий внесок у дослідження суб'єктивного благополуччя належить М. Селігману, який перемістив акцент досліджень з негативних факторів життя людини на позитивні. Так, в якості компонентів суб'єктивного благополуччя М. Селігман визначає позитивні емоції, позитивні стосунки з оточенням, залученість, досягнення, сенс (Seligman M., 2011).

Аналіз публікацій з проблематики суб'єктивного благополуччя показує, що воно переважно розглядається як інтегральне соціально-психологічне утворення, що містить оцінку та ставлення людини до себе та свого життя, має активний характер і відзначається суб'єктивністю, позитивністю й глобальністю та включає емоційний, когнітивний, поведінковий компоненти (Данильченко Т.В., 2015; Jebb, A. T., Morrison, M., Tay L., Diener, E., 2020).

У дослідженнях суб'єктивного благополуччя простежуються пошук зв'язків із факторами його переживання та умов підвищення. Зокрема, показано зв'язок суб'єктивного благополуччя та здоров'я й довголіття (Diener E., Chan M. Y., 2011; Diener E., Ng W., Harter J., Arora R., 2010), економічного статусу (Luhmann M., Schimmack U., Eid M., 2011) адаптації до життєвих подій та складних обставин (Luhmann M., Hofman W., Eid M., Lucas, R.E., 2012).

Аналіз наукових уявлень щодо суб'єктивного благополуччя показує, що воно є продуктом ставлень особистості до інших, світу, життєвих подій та самого себе. Суб'єктивне благополуччя включає цінності та установки, які формуються в процесі соціалізації, а також задоволення потреб,

що мають соціальний характер. Воно також включає загальну оцінку свого життя, засновану на порівняннях уявлень про життя із соціальними еталонами, засвоєними у процесі соціалізації (Jebb, A. T., Morrison, M., Tay L., Diener, E., 2020). Все це вказує на доцільність досліджень зв'язку суб'єктивного благополуччя саме з параметрами особистості, що характеризують фіксований досвід та актуальний стан найзначущих соціальних стосунків (Yang A. et. al., 2008).

Фіксований досвід значущих сімейних взаємин втілюється у типі прихильності, а актуальний стан взаємодії найяскравіше виявляється у психологічному кліматі сім'ї. Відомо, що типи прихильності можуть суттєво впливати на взаємодію з навколишнім світом та розвиток самоідентичності завдяки циркулярності «очікування-реакція-підтвердження», що стає внутрішньою моделлю, закріплюється й усталюється як інтегруюча частина життя людини. Так, надійна (безпечна) прихильність сприяє здоровим, стабільним відносинам, впевненості у собі та успішному поведженню з життєвими стресами, в той час коли порушені типи прихильності пов'язані із труднощами у встановленні та підтримці близьких відносин та часто повторюваними патернами неадаптивної поведінки (Del Giudice M., 2019).

Психологічний клімат сім'ї, як інтегральна характеристика внутрішньосімейних взаємин, «яка відображує емоційну атмосферу, міру задоволеності загальним тоном та стилем стосунків, функціонуванням сім'ї в основних сферах життєдіяльності, та впливає на стійкість та психологічне здоров'я сім'ї» (Крамченкова, 2018, С. 163). Психологічний клімат сім'ї формується через взаємодію між членами сім'ї, враховуючи такі аспекти, як якість комунікацій, емоційна безпека, методи вирішення конфліктів, рівень емоційної підтримки та розподіл відповідальності.

Проблема суб'єктивного благополуччя особистості особливу актуальність набуває у студентському віці, оскільки саме студентський вік – центральний період становлення людини, значних змін та трансформацій, коли людина

стикається із новими викликами й зобов'язаннями, приймає відповідальні рішення щодо самовизначення, свого розвитку та провідних стратегій власного життя. За цих умов суб'єктивне благополуччя виступає як фундамент особистісного зростання та успішної самореалізації.

Таким чином, виявлення сімейнообумовлених чинників суб'єктивного благополуччя студентів постає актуальним.

Мета дослідження: визначити особливості впливу генералізованого типу прихильності та психологічного клімату сім'ї на структурні компоненти суб'єктивного благополуччя студентів.

Методи та вибірка дослідження. Психодіагностика показників, що репрезентують суб'єктивне благополуччя особистості проводилася за допомогою методики діагностики суб'єктивного благополуччя особистості Р.М.Шаміонова та Т.В.Бескової. Концептуальне уявлення про суб'єктивне благополуччя за цим підходом ґрунтується на визначенні його як інтегрального соціально-психологічного утворення, що включає компоненти, які відбивають переживання благополуччя у різних аспектах буття людини, серед яких найважливішими є особистісні ставлення, переживання, сенси та екзистенції, діяльність, включеність у соціальні спільноти, що знайшло своє відображення у діагностичних шкалах методики, а саме: емоційне благополуччя, екзистенційно-діяльнісне благополуччя, Еґо-благополуччя, гедоністичне благополуччя, соціально-нормативне благополуччя. Діагностика сімейно обумовлених характеристик досліджуваних здійснювалася через використання методик «Самооцінка генералізованого типу прихильності» К.Бартоломью й Л.Горовица, що визначає звичний тип стосунків, та «Біополе сім'ї» В.В.Бойко для оцінки психологічного клімату сім'ї.

Відповідно до операціоналізації концепту «генералізований тип прихильності», зробленому К.Бартоломью й Л.Горовицем, діагностика здійснюється шляхом порівняння звичного для досліджуваного типу стосунків із прототипами, що відбиває конфігурацію універсальних параметрів моделі себе та

значущого Іншого: міжособистісна тривога браку любові й відкидання та уникнення близькості у вигляді 4 типів, що утворені поєднанням цих параметрів, а саме, Тип А – «надійний» або «безпечний», тип В – «надзалучений» або «тривожно-суперечливий», тип С – «відсторонено-унікаючий» та тип D – «боязкий» або «обережний».

Суб'єктивне уявлення досліджуваних про психологічний клімат сім'ї визначалася із розрізненням рівня задоволення сімейним життям за мірою зниження благополуччя сімейної атмосфери: СП – стійко-позитивний, НВ – невизначений, НС – нестійкий, СН – стійко негативний клімат.

Статистичну обробку даних було проведена шляхом двофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA), що дає змогу визначити спільний вплив двох незалежних змінних (рівень психологічного клімату та тип прихильності) на представлені параметри суб'єктивного благополуччя.

У дослідженні брали участь 74 студенти українських ВНЗ у віці 19-21 рік, що характеризуються подібним соціально-економічним статусом, проживають у подібних соціально-психологічних умовах життя і навчання.

Результати. За результатами проведених досліджень виявлено вплив психологічного клімату та типу прихильності на суб'єктивне благополуччя студента.

Емоційне благополуччя, що відбиває радість, оптимізм, щастя, хороший настрій, натхнення, виявляється найвищим у студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності, параметрами якого є позитивна модель себе та негативна модель Іншого, при стійкому негативному сімейному кліматі, що характеризує компенсаторне відокремлення від негативних сімейних переживань шляхом автономії через відмову від прагнення до близькості за принципом «мені добре на одинці». Найнижчі показники емоційного благополуччя виявлені у студентів із боязким типом прихильності, що характеризує негативне ставлення і до себе і до інших, при стійкому негативному сімейному кліматі. Це відображує негативний емоційний стан, як результат переживання міжособистісної

тривоги щодо власної негідності любові й тому уникнення близькості на тлі підкріплення такої особистісної думки актуальним станом взаємодії у сім'ї. При цьому внутрішня переробка цих переживань тяжіє не до прагнення психологічної сепарації, а до занурення у самозвинувачення та потенційно негативного ставлення інших, наслідком чого й виступає емоційний дисбаланс у бік негативного афекту.

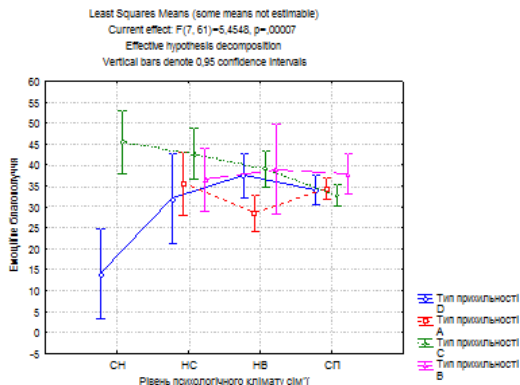

Рис. 1. Емоційне благополуччя студентів із різними типом прихильності та рівнем психологічного клімату сім'ї.

Слід також зазначити, що стійкий негативний психологічний клімат сім'ї виявлено у студентів лише із відсторонено-уникаючим та боязким типом прихильності, що дає підстави для припущення щодо сталості негативної атмосфери протягом життя сім'ї та її ролі у формуванні вказаних типів.

За умов стійкого позитивного психологічного клімату сім'ї емоційне благополуччя студентів набуває середніх значень незалежно від генералізованого типу прихильності, що може бути пов'язане із більшим внеском у емоційний стан особистості задоволення від актуальних позитивних сімейних взаємин ніж патернів прихильності.

За умов невизначеного психологічного клімату сім'ї нижчими виявляються показники емоційного благополуччя у студентів із надійним типом прихильності, що може бути проявом реакції на тимчасового утруднення у сімейних стосунках й зниження задоволення сімейним життям при очікуванні довірчих та комфортних взаємин на тлі уявлень про себе як гідного любові, а про партнерів як чуйних та люблячих. Для інших студентів з іншими типами прихильності характерні подібні підвищені показники емоційного благополуччя.

За умов нестійкого психологічного клімату сім'ї виявлено вищі показники емоційного благополуччя студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності, що свідчить про уникнення емоційної близькості та сильних емоцій й зосередженість на незалежності як інструменті підтримання власного позитивного емоційного стану.

Аналізуючи отримані дані за окремими типами прихильності, можна зазначити, що студенти з надійним типом прихильності виявляють u-подібну залежність емоційного благополуччя від психологічного клімату сім'ї, показники якого зменшуються за умов невизначеного сімейного клімату та зростають досягаючи подібних значень за умов стійкого позитивного та нестійкого рівнів сімейного клімату. Тобто для цих студентів тимчасове напруження сімейних стосунків є більш значущим для власного гарного настрою та натхнення ніж більш істотне незадоволення сімейним життям, що може бути обумовлено застосуванням активного індивідуального копіngu.

У студентів із надзалученим (тривожно-суперечливим) типом прихильності відсутня залежність емоційного благополуччя від сімейної атмосфери: на всіх рівнях психологічного клімату сім'ї виявлено подібні підвищені показники благополуччя. Пояснення таких результатів полягає у негативній моделі власного Я та позитивної моделі Іншого, що складає структуру даного типу прихильності. Отже, студенти цього типу не пов'язують власні переживання та емоційний стан із сімейними взаєминами, оскільки усталеним є переконання, що «близькі завжди добрі та праві, а я не вартий їх любові».

Для студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності, що визначається позитивною моделлю себе та негативною моделлю Іншого, характерним є зростання показників емоційного благополуччя за мірою погіршення психологічного клімату сім'ї. Це пов'язане із дистанціюванням від близьких та емоційно насичених взаємин з ними на тлі індивідуалізації, ствердження незалежності та перенесення уваги у сферу персональної активності.

Студенти із боязким типом прихильності навпаки виявляють зниження показників емоційного благополуччя за умов істотного погіршення сімейної атмосфери при нестійкому та стійкому негативному сімейному кліматі, при цьому емоційне благополуччя за умов стійкого негативного клімату сім'ї досягає дуже низьких значень – найнижчих за всією вибіркою. Отже, можна сказати, що ці студенти, характеризуючись очікуванням негативного ставлення з боку інших, випробовують значні дисгармонії емоційного стану при дійсних порушеннях внутрішньосімейної взаємодії особливо тих, що досягають нестерпного рівню.

Екзистенційно-діяльнісне благополуччя, що поєднує характеристики зусиль, що докладаються для досягнення благополуччя та їх результативність, а також подієво-смыслову насиченість життя в цілому за вибіркою виявляються найвищими у студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності за умов стійкого негативного сімейного клімату, що дає підстави вважати автономну активність у діяльності та житті сенсотворчим провідним чинником, що обумовлює задоволеність результатами власного життя.

Найнижчі за вибіркою показники екзистенційно-діяльнісного благополуччя визначено у студентів із боязким типом прихильності при стійкому негативному сімейному кліматі, що може бути свідченням не лише незадоволеності власними досягненнями, а й блокуванням активності, втрату сенсу активності через сумніви у власних перевагах, боязке очікування негативного ставлення інших та проблемних стосунків з ними.

Підвищені показники екзистенційно-діяльнісного благополуччя виявляються у студентів із нестійким психологічним кліматом сім'ї незалежно від типу прихильності, що можна пояснити стимулюючим ефектом значної міри сімейної напруги для активізації індивідуальних зусиль для досягнення позитивних результатів у діяльності, життєвих успіхів та відшукування сенсів життя. На підтримку цієї думки говорять й дещо нижчі по відношенню до результатів студентів із нестійким кліматом показники виявлені у студентів із стійким позитивним кліматом також незалежно від типу прихильності, оскільки стійкий позитивний сімейний клімат є не лише ознакою задоволення від стосунків та спілкування, а й може бути міжособистісним осередком благополуччя, що окреслене сімейним колом.

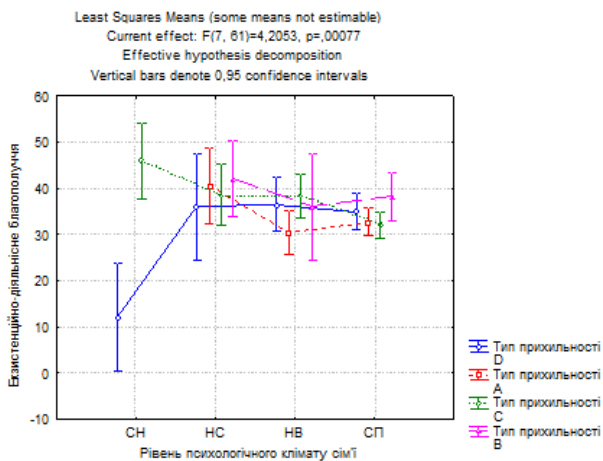

Рис. 2. Екзистенційно-діяльнісне благополуччя студентів із різними типом прихильності та рівнем психологічного клімату сім'ї.

За умов невизначеного сімейного клімату у студентів із надзалученим (тривожно-суперечливим), відсторонено-уникаючим та боязким типами прихильності виявляється

підвищений, а у студентів із надійним типом прихильності – середній рівень показників екзистенційно-діяльнісного благополуччя. Такі дані можуть свідчити про більшу сенситивність студентів із надійним типом прихильності до напруження у близьких стосунках, оскільки це порушує провідну циркулярність «очікування-реакція-підкріплення», що є інтегруючою складовою життя.

Якщо аналізувати отримані дані за окремими типами прихильності, можна сказати, що у студентів із надійним типом прихильності показники екзистенційно-діяльнісного благополуччя за умов стійкого позитивного та невизначеного рівнів сімейного клімату мають подібні середні значення та підвищенні за умов нестійкого психологічного клімату сім'ї. Отже, істотне погіршення стосунків у сім'ї, переживання розчарування, що «вибиває» особистість з зони комфорту, що окреслена сімейним колом, стимулює до індивідуальних зусиль у діяльності та досягнення персональних життєвих успіхів, а також пошук подій, що мають сенсотворчий зміст, поза сімейним простором.

Студенти із надзалученим (тривожно суперечливим) типом прихильності виявляють незначні коливання показників екзистенційно-діяльнісного благополуччя на всіх визначених рівнях сімейного клімату. Це може бути обумовлено невірою у власні сили та залежністю від інших при будь-якої якості стосунків, а також надання надмірної позитивної значущості подіям через наявність негативної моделі себе та високої міжособистісної тривоги відкидання.

Для студентів із боязким типом прихильності, чия модель стосунків визначається негативним ставленням як до себе та й до інших характерним є однаковий рівень екзистенційно-діяльнісного благополуччя за умов стерпної сімейної атмосфери (стійкий позитивний, невизначений та нестійкий клімат), але різко зменшується до наднизьких значень за умов повного незадоволення та розчарування у сімейних взаєминах. Такі дані пояснюються формуванням переконання про марність зусиль через неможливість отримати позитивне підкріплення у значущих взаєминах й як результуюча блокування активності,

девальвація досягнень, втрату сенсу й переживання неблагополуччя.

У студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності нижчими виявляються показники екзистенційно-діяльнісного благополуччя за умов стійкого позитивного клімату сім'ї, які зростають та є подібними за умов нестійкого та невизначеного клімату, й стрімко підвищуються до високого рівню за умов стійкого негативного клімату. Отримані дані можна пояснити тим, що патерн стосунків притаманний цьому типу – позитивна модель себе та негативна модель Іншого, тому задовольняючи актуальні сімейні стосунки не дають повного підкріплення негативної моделі Іншого, а напруження у взаєминах, особливо визнання сімейного життя нестерпним, активізує власні зусилля, успіх яких переживається як ствердження та підкріплення незалежності.

Его благополуччя, що віддзеркалює задоволеність собою, власним «Я», упевненість в собі та особистісну узгодженість, виявляється найвищим у студентів з відсторонено-унікаючим типом прихильності й найнижчим у студентів із боязким типом прихильності за умов стійкого негативного сімейного клімату, що пов'язане із моделлю себе в структурі прихильності, яка позитивна при відсторонено-унікаючому та негативна при боязкому типі.

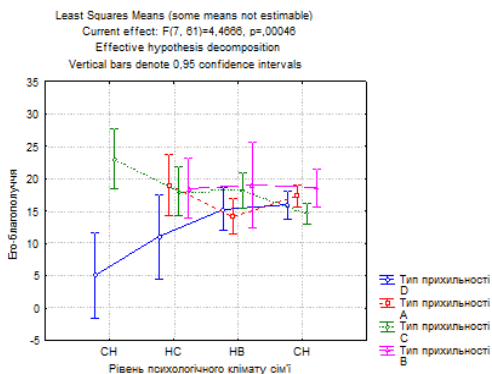

Рис. 3. Его-благополуччя студентів із різними типом прихильності та рівнем психологічного клімату сім'ї.

Аналіз показників его-благополуччя за типами прихильності у залежності від рівню психологічного клімату сім'ї показує, що при надійному типі прихильності задоволення собою має середні із тенденцією до високого значення при стійкому позитивному та нестійкому сімейному кліматі, але знижуються за умов невизначеного клімату, що свідчить про активний копінг сімейного стресу. Це може відбуватися наступним чином: задоволеність собою та упевненість у собі достатня за умов гарної сімейної атмосфери; якщо сімейна напруга підвищується на тлі загально позитивних стосунків – відбувається зниження его-благополуччя як реакція на стресогенні сімейні взаємини; якщо порушення сімейної взаємодії стають істотними й обумовлюють деяке розчарування, через індивідуальні зусилля відбувається особистісне подолання сімейного стресу й відновлюється впевненість та задоволення собою.

Студенти з надзалученим типом прихильності виявляють однакові середні з тенденцією до високого значення показнику его-благополуччя незалежно від сімейного клімату, що може бути результатом стабільності негативної моделі власного «Я» та позитивної моделі Іншого, що входять у структуру цього типу, через селективність сприйняття взаємодії в сім'ї.

Для студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності его-благополуччя підвищується аж до високих значень за умов погіршення сімейного клімату, оскільки погіршення стосунків підкріплює негативну модель Іншого в структурі прихильності й стимулює дистанціювання від близьких та суб'єктивне усунення зв'язку власного благополуччя із сімейними стосунками за принципом «вони погано до мене ставляться, тому що я краще за них».

Студенти із боязким типом прихильності, що характеризується сумнівами у себе та тривогою щодо почуттів інших, виявляють найбільшу залежність его-благополуччя від психологічного клімату сім'ї. Найвищі показники у студентів цього типу виявлено за умов стійкого позитивного на

невизначеного, більш низькі – за умов нестійкого, найнижчі – за умов стійкого негативного сімейного клімату. Таке зниження задоволення собою та упевненості у собі можна пояснити тим, що сталі негативні уявлення про себе, про власну негідність любові на тлі визнання значущих інших як непередбачуваних й ненадійних ведуть до сумнівів та надмірної міжособистісної залежності, що підкріплюється реальним сімейним гомеостазом.

В результаті аналізу шкали гедоністичного благополуччя, що відображує ступень задоволення базових потреб, не виявлено спільного впливу типу прихильності та рівню психологічного клімату сім'ї на цю змінну. При стійкому позитивному та невизначеному кліматі спостерігаються майже тотожні результати у студентів всіх типів прихильності. За умов стійкого негативного сімейного клімату у студентів з відсторонено-уникаючим типом прихильності виявлено середні показники гедоністичного благополуччя, а у боязкого – низькі. В той же час слід зазначити, що за умов нестійкого психологічного клімату сім'ї більш високими виявляються показники гедоністичного благополуччя у студентів із надійним та надзалученим (тривожно-суперечливим) ніж у студентів із відсторонено-уникаючим та боязким типами прихильності.

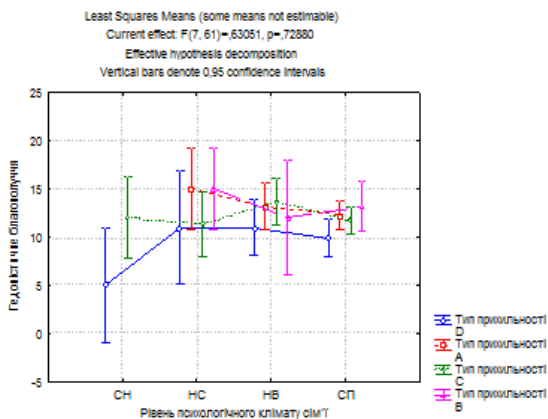

Рис. 4. Гедоністичне благополуччя студентів із різними типом прихильності та рівнем психологічного клімату сім'ї.

Оскільки у надійного та надзалученого типів сформована модель «гарного Іншого» через наявність у дитячому досвіді безумовної або умовної любові та задоволення базових потреб від близьких, студенти цих типів через інтеріоризацію досвіду знаходять власні ресурси гедоністичного благополуччя. У студентів відсторонено-унікаючого та боязкого типів сформована модель «поганого, непередбачуваного Іншого», що обумовлено порушеннями у задоволенні базових потреб у дитинстві, тому у дорослості сильні негативні переживання пов'язані із сімейними взаєминами поживляють негативний дитячий досвід та блокують власну активність у набутті гедоністичного благополуччя.

Аналізуючи отримані дані за типами прихильності можна відзначити деяке підвищення показників гедоністичного благополуччя за мірою погіршення сімейного клімату у студентів з надійним та надзалученим типом прихильності. Для студентів із відсторонено-унікаючим типом прихильності характерним показники гедоністичного благополуччя майже однакові (середнього рівню) на всіх рівнях психологічного клімату сім'ї із незначним підвищенням за умов невизначеного, що може бути свідченням індивідуації у задоволенні власних потреб на тлі браку ресурсів.

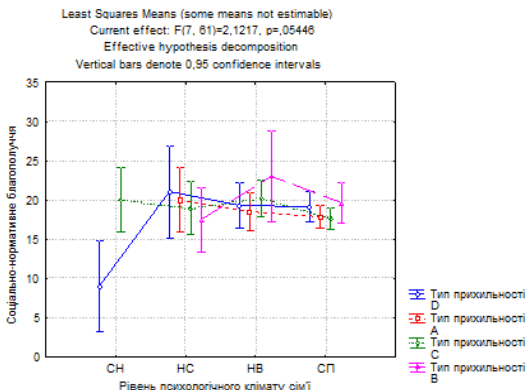

Рис. 5. Соціально-нормативне благополуччя студентів із різними типом прихильності та рівнем психологічного клімату сім'ї.

У студентів із боязким типом прихильності показники гедоністичного благополуччя набувають подібних значень середнього рівню за умов позитивної або стерпної сімейної атмосфери (стійкого позитивного, невизначеного та нестійкого сімейного клімату) й різко зменшуються за умов стійкого негативного. Такі дані можна пояснити нездатністю знаходження власних ресурсів задоволення базових потреб при суттєвих порушеннях сімейної взаємодії.

Соціально-нормативне благополуччя, що відображає відповідність життя інтеріоризованим соціальним нормам й моральним цінностям та характеризує соціальну узгодженість й конгруентність особистості, в цілому за вибіркою відповідає високому та середньому з тенденцією до високого рівню показників за всіма типами прихильності та рівнями психологічного клімату сім'ї, за виключенням показнику студентів із боязким типом за умов стійкого негативного сімейного клімату. Найвищі за вибіркою показники виявлено у студентів із надзалученим (тривожно-суперечливим) типом прихильності при невизначеному, а найнижчі – у студентів із боязким типом при стійкому негативному психологічному кліматі сім'ї. Це може бути обумовлено розбіжностями у моделі себе (позитивною у надзалученого, негативною у боязкого) на тлі специфіки сімейної взаємодії. Так, маючи позитивне уявлення про себе студенти із надзалученим (тривожно-суперечливим) типом прихильності за умов незначного напруження у сімейних стосунках найбільше прагнуть відповідати соціальним та моральним нормам, таким чином підтримуючі власну гідність й доводячи відповідність власного життя соціальним еталонам, успішність чого надає позитивне підкріплення уявленням про себе та покращує психоемоційний стан. Студенти із боязким типом прихильності із сформованим переконання «Я невдаха, я нічого на вартій» через підкріплення у актуальних негативних стосунках в сім'ї при стійкому негативному кліматі втрачають почуття відповідності свого життя еталонним нормам.

Аналіз даних за типами прихильності показує, що у студентів із надійним та відсторонено-унікаючим типом

показники соціально-нормативного благополуччя відповідають середньому рівню й подібні при всіх визначених рівнях сімейного клімату. Тобто за умов спільної для вказаних типів позитивної моделі себе соціальна узгодженість та конгруентність особистості пов'язана із власними зусиллями та орієнтацією на персонально значущі норми та цінності, а не на впливи близьких.

У студентів із надзалученим (тривожно-суперечливим) типом прихильності соціально-нормативного благополуччя мають \cap -подібну криву в залежності від рівню психологічного клімату сім'ї: за умов стійкого позитивного клімату значення показнику набувають високого рівню, за умов невизначеного – ще підвищуються, за умов нестійкого – знижуються до середнього з тенденцією до високого. Отже, як було зазначено вище, студенти цього типу найбільш активізують власні зусилля на досягнення відповідності свого життя еталонним моделям саме за умов незначної сімейної напруги, знижуючи їх коли сімейна взаємодія або позитивна або викликає розчарування.

Студенти із боязким типом прихильності характеризуються високими показниками соціально-нормативного благополуччя при стійкому позитивному, невизначеному та нестійкому й низькими – при стійкому негативному сімейному кліматі. Як вже було зазначено, саме нестерпність у актуальній сімейній взаємодії руйнує соціальну узгодженість та конгруентність особистості даного типу.

Висновки. Виявлено найбільшу чутливість до спільного впливу генералізованого типу прихильності та психологічного клімату сім'ї на структурні компоненти суб'єктивного благополуччя студентів, що відображують переживання радості, щастя, задоволеність собою та задоволеність власною активністю, результативністю та подієво-сміисловою насиченістю життя, а саме емоційне, екзистенційно-діяльнісне та Его-благополуччя.

Студенти із боязким типом прихильності характеризуються найнижчими за вибіркою показниками за емоційним, екзистенційно-діяльним та Его-благополуччям за

умов стійкого негативного клімату сім'ї, що пов'язане їх усталеною моделлю негативного ставлення і до себе і до інших, переживанням міжособистісної тривоги щодо власної негідності любові, сумнівах у власних досягненнях, блокуванням активності й втратою сенсу на тлі актуальних порушень сімейних взаємин. Студенти із відсторонено-унікаючим типом прихильності характеризуються найвищими за вибіркою показниками за емоційним, екзистенційно-діяльнісним та Его-благополуччям за умов стійкого негативного клімату сім'ї, що характеризує компенсаторне відокремлення від негативних стосунків у сім'ї шляхом автономії у діяльності та житті, активізації зусиль самоствердження та досягнення незалежності. Отже, особистісною стратегією життя у студентів боязкого типу прихильності стає занурення у самозвинування, що характеризує порушення суб'єктивного благополуччя, яке підвищується із покращенням психологічного клімату сім'ї, а у студентів відсторонено-унікаючого типу відмова від близькості та компенсаторна індивідуалізація, ствердження незалежності та перенесення уваги у сферу персональної активності, що має стимулюючий ефект щодо задоволеності собою та власними досягненнями із погіршенням актуальних сімейних взаємин.

У студентів з надійним типом прихильності показники емоційного, екзистенційно-діяльнісного та его-благополуччя зменшуються за умов невизначеного сімейного клімату та зростають досягаючи подібних значень за умов стійкого позитивного та нестійкого рівнів сімейного клімату, тобто тимчасове напруження сімейних стосунків стимулює до індивідуальних зусиль у діяльності та досягнення персональних життєвих успіхів як шлях відновлення емоційного комфорту та впевненості у собі.

У досліджуваних із надзалученим (тривожно-суперечливим) типом прихильності відсутня залежність емоційного, екзистенційно-діяльнісного та его-благополуччя від сімейної атмосфери: на всіх рівнях психологічного клімату сім'ї виявлено подібні підвищені показники, що може бути обумовлено залежністю від інших при будь-якої якості

стосунків та селективністю сприйняття взаємодії в сім'ї на тлі стабільності негативної моделі власного «Я» та позитивної моделі Іншого, що входять у структуру цього типу.

Гедоністичне благополуччя, що відбиває ступень задоволення базових потреб, та соціально-нормативне благополуччя, що відображує відповідність життя інтеріоризованим соціальним нормам та цінностям, характеризуються середнім та підвищеним рівнем показників незалежно від сімейного клімату та генералізованого типу прихильності типу студентів.

Перспективним напрямком подальших досліджень може бути визначення зв'язку сімейних міфів із суб'єктивними благополуччям особистості та стратегіями його досягнення.

Література

Данильченко Т.В. (2015) Методичні проблеми вивчення суб'єктивного соціального благополуччя. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка «Психологічні науки»*, 126, 57-62.

Крамченкова В.О. (2018). Сім'я при трюноопалінні: психологічні закономірності функціонування. Харків: «Діса плюс».

Del Giudice M. (2019) Sex differences in attachment styles. *Current Opinion in Psychology*, 25, 1-5. [DOI:10.1016/j.copsyc.2018.02.004](https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2018.02.004)

Diener E., Chan M. Y. (2011) Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 3(1). P. 1-43.

Diener E., Ng W., Harter J., Arora R. (2010) Wealth and happiness across the world: Material prosperity predicts life evaluation, whereas psychosocial prosperity predicts positive feeling. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(1), 52-61.

Diener E., Suh E.M., Lucas R.E., Smith H.L. (1999). Subjective Well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.

Jebb, A. T., Morrison, M., Tay L., Diener, E. (2020). Subjective Well-Being Around the World: Trends and Predictors Across the Life Span. *Psychological Science*, 31 (3), 293–305.

Luhmann M., Hofman W., Eid M., Lucas, R.E. (2012). Subjective Well-Being and Adaptation to Life Events: A Meta-Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102 (3), P. 592-615.

Luhmann M., Schimmack U., Eid M. (2011). Stability and variability in the relationship between subjective well-being and income. *Journal of Research in Personality*, 45(2), 186-197.

Seligman M. (2011) *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. New York: Simon & Schuster.

Yang A. [et. al.] (2008) The impact of adult attachment and parental rearing on subjective wellbeing in Chinese late adolescents. *Social. Behavior and Personality*, 36(10), 1365–1378.

Оригінальний рукопис отриманий 10 листопада 2024 року

Стаття прийнята до друку 3 грудня 2024 року